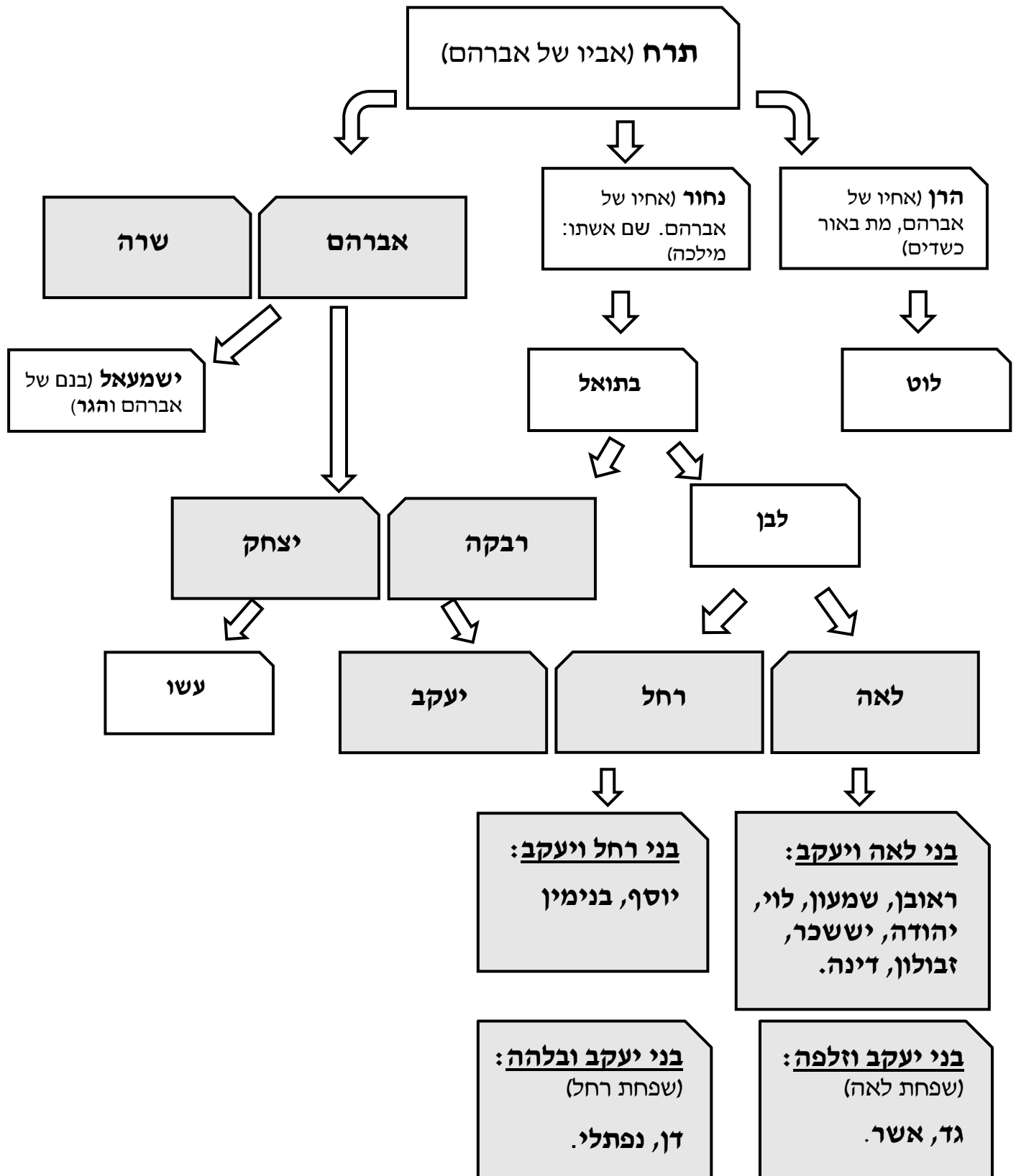

סיפורי האבות

סיפורי האבות

סיפורי אברהם

בראשית י"ב

פס' א' – ט': "לך-לך"

פס' א': "ויאמר ה' אל-אברם, לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביו, אל-הארץ, אשר אראך"

הציווי מנוסח בהדרגתיות מן הקל אל הכבד. אברם נדרש לעזוב את "מעגלי השייכות" שלו: ארצו, מולדתו ומשפחת אביו, וללכת אל הלא נודע.

"לך-לך" – מה תפקידה של המילה "לך"?

יש שפירשו – לך – פירושו למענד! לטובתך! אברהם וזרעו יפיקו תועלת/טובה ממילוי הציווי.

יש שפירשו כי המילה לך מרמזת על תהליך פנימי שיעבור אברם. המסע שאליו יוצא אברם אינו רק מסע פיזי ממקום למקום, אלא מסע פנימי שמביא להתפתחות רוחנית.

פס' ב' – ג': הברכות לאברם וייעודיו השונים

"ואעשרך, לגוי גדול, ואברךך, ואגדלה שמך; והיה, ברכה. ג. ואברכה, מברכך, ומקללך, אאר; ונברכו בך, כל משפחת האדמה"

לאברם שני ייעודים:

יעוד לאומי – "ואעשרך, לגוי גדול" – להפוך לעם גדול.

יעוד אוניברסלי (עולמי) – "ונברכו בך, כל משפחת האדמה" – אברם וזרעו נועדו להביא ברכה לכל האנושות.

הארץ אליה נשלח אברם אינה רק מקום המחיה העתידי של אברם, אלא גם הארץ שבה הוא וזרעו יצטרכו להגשים בה את ייעודם.

פס' ה' – ט': אברם מגיע לארץ כנען, מתהלך בה. הוא מקים מזבחות בארץ, ובאופן סמלי מתחיל ליצור אחיזה בארץ.

פס' י' – כ': אברם ושרי יורדים למצרים

1. עקב רעב בכנען אברם ושרי ירדו למצרים.

ביקורת על אברם: יש הטוענים כי הירידה למצרים מצביעה על אי ציות לדבר ה' לשבת בארץ שאליה נשלח, ועל חוסר אמונה של אברם בה'. כאילו שאברם לא סמך על ה' שידאג לו.

הגנה על אברם: יש הטוענים כי אדם צריך לעשות הכול על מנת להציל את חייו. אברם ושרי היו בסכנת רעב, ולכן ירדו באופן זמני בלבד לגור במצרים.

2. אברם אמר לשרי: "אמרי-נא, אחתי את".

ביקורת על אברהם: יש הטוענים שאברם אמר לשרי לשקר, ולומר שהיא אחותו.

הגנה על אברהם: לאברם ושרי יש אבא משותף, ואימהות אחרות. שרי היא "חצי אחות" של אברם. היא אחותו מצד האב. לפיכך, אברם לא אמר לשרי לשקר, אלא רק להסתיר את היותה אשתו.

3. אברם נימק לשרי: "למען ייטב-לי בעבורך"

בדרך למצרים אברם פחד שהמצרים יראו כמה ששרי יפה, וכדי לקחת אותה הם יהרגו את שרי. אברם אמר לשרי: "אמרי-נא, אחתי את--למען ייטב-לי בעבורך, וְחִיתָה נִפְשִׁי בְּגִלְלָךְ" (פס' י"ג) – תגידי למצרים שאת אחותי, כדי שיהיה לי טוב בזכותך, ואני אשאר בחיים בזכותך.

המצרים לקחו את שרי והביאו אותה לפרעה. פרעה היטיב עם אברהם בעבור שרי, ונתן לו הרבה מאוד רכוש: "וּלְאַבְרָם הֵיטִיב, בְּעִבְרָה; וְהִי-לוֹ צֶאֱן-וּבָקָר, וְחֲמֹרִים, וְעֶבְדִים וְשִׁפְחָת, וְאַתְנַת וְגַמְלִים" (פס' ט"ז)

ביקורת על אברהם: יש הטוענים שאברהם סחר בשרי, שהוא מכר אותה לפרעה כדי לקבל עבורה רכוש רב. כאשר אברם אמר לשרי "למען ייטב-לי בעבורך" הוא התכוון להטבה כספית - לקבל עבורה רכוש רב. ואכן פרעה נתן לו הרבה רכוש: "וּלְאַבְרָם הֵיטִיב, בְּעִבְרָה"

הגנה על אברהם: יש הטוענים כי אברם כלל לא התכוון לסחור בשרי ולמכור אותה. כל מה שאברם רצה זה להציל את חייו. כשהוא אמר לשרי "למען ייטב-לי בעבורך" הוא התכוון לומר – "כדי שחיי ינצלו בזכותך".

חז"ל: "מעשה אבות סימן לבנים"

מה שעשו אבות האומה הוא סימן (רמז) למה שיעשו אחר כך בני ישראל:

- גם אברם ושרי, וגם יעקב ובניו ירדו למצרים בגלל רעב בכנען.
- שרי נלקחה לבית פרעה, בני ישראל נלקחו במצרים לעבדות.
- ה' הביא "נגעים" (מחלות) על בית פרעה, לאחר שלקח את שרי. ה' הביא על מצרים את עשר המכות.
- גם אברם ושרי, וגם בני ישראל יצאו ממצרים ברכוש גדול.

בראשית ט"ו

פס' א' – ו': הבטחת ריבוי זרעו של אברם

ה' הבטיח לאברם שירבה את "שכרו", כלומר את הדברים הטובים שייתן לו. אברם ענה לה': "מה תתן לי"? אברם מתכוון שמבחינה חומרית הוא אינו חסר דבר. לאברם חסר דבר אחר. אברם הוא "עריירי" – חסר בנים, ולכן מי שיום אחד יירש אותו הוא עבדו, בן ביתו, אליעזר מדמשק. ה' מבטיח לאברם שמי שיירש אותו הוא לא העבד, אליו בן שיוולד לו. ה' מבטיח לאברם, שכמו שאי אפשר לספור את הכוכבים בשמים, כך אי אפשר יהיה לספור את צאצאיו הרבים.

לאחר ההבטחה לריבוי זרעו של אברם נאמר בפס' ו': **"וְהָאֵמֶן, בְּה' ; וַיִּחְשְׁבֶהּ לֹו, צְדָקָה"**

אפשר להבין כתוב זה בשתי דרכים:

- אברם האמין בה', וה' החשיב את אמונת אברם כמעשה צדקה.
- אברם האמין בה'. אברם החשיב את הבטחת ריבוי הזרע כמעשה צדקה של ה'.

פס' ז' – כ"א: "ברית בין הבתרים" – הבטחת הארץ לזרעו של אברם

בפס' ז' הבטיח ה' לאברם וזרעו את הארץ. אברם שאל את ה': **"אֲדֹנָי ה', בְּמָה אֲדַע כִּי אֵיךְ שְׁנָה?"** (פס' ח')

- יש המפרשים כי אברם לא האמין להבטחת ה', וביקש הוכחה לכך שיירש את הארץ.
- יש המפרשים כי אברם האמין לה', ובסך הכול ביקש פרטים: מתי או כיצד זה יקרה? או שאולי אברם חשש שבני ישראל יחטאו ולא יהיו ראויים לרשת את הארץ.

ה' הורה לאברם לקחת שלושה בעלי חיים בני שלוש: **"עֵגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת, וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת, וְאֵיל מְשֻׁלֶּשֶׁת"**

בנוסף התבקש אברם לקחת גם שתי ציפורים: **"תֵּר, וְגֹזֶל"**.

אברם התבקש **לְבַתֵּר אֶתְּם בְּתֵנֶךָ** כלומר לחתוך אותם באמצע לשני חלקים, ולסדר את הבתרים [את חלקי בעלי החיים] זה מול זה: **"אִישׁ-בְּתֵרוֹ, לְקִרְאת רֵעֵהוּ"**. את הציפורים אברם לא בתר.

"העיט" (ציפורי טרף) ירדו אל הפגרים, ואברם גירש אותם.

השמש שקעה, ונהיה חשוך. על אברם נפלו תרדמה, ואימה גדולה. **"וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לְבוֹא, וְתִרְדָּמָה נָפְלָה עָלָיו-אֲבָרָם; וְהָיָה אֵימָה חֹשֶׁה גְדֹלָה, נִפְלֵת עָלָיו"** (פס' י"ב)

במהלך אותה "תרדמה", ה' בישר מספר בשורות לאברם :

צאצאיו עתידים להיות "גרים" - הם יגורו בארץ לא שלהם, במשך ארבע מאות שנה. הם יהיו עבדים, ויענו אותם בעבודה קשה : **"יִדְעַ תִּדְעַ כִּי-גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וְעַבְדוּם, וְעָנּוּ אֹתָם--אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה"** (פס' י"ג)

ה' יעניש את העם אשר ישעבד אותם, ואחר כך צאצאי אברם יצאו מעבדותם ברכוש גדול : **"וְגַם אֶת-הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ, דָּן אֲנִי; וְאַחֲרֵי-כֵן יֵצְאוּ, בְּרִכְשׁ גָּדוֹל"** (פס' י"ד)

אברם עצמו יזכה למות ולהיקבר בשלום, בשיבה טובה. הגרות והשעבוד לא יהיו בימיו : **"וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל-אַבְתִּיךָ, בְּשָׁלוֹם: תִּקְבְּרָ, בְּשִׁיבָה טוֹבָה** (פס' ט"ו)

צאצאי אברם ישובו לארץ כנען בדור הרביעי : **"וְדוֹר רְבִיעִי, יָשׁוּבוּ הֵנָּה"** (פס' ט"ז)

ארבעה דורות הם מאה שנה, ולא ארבע מאות. לכן אמרו פרשנים שכל תקופת הגרות תימשך ארבע מאות שנה. ארבעה דורות, כלומר מאה השנים האחרונות של תקופת הגרות יהיו שנים של שעבוד ועינוי בעבודה קשה.

שאלה : מדוע נגזר על צאצאי אברם להיות גרים בארץ זרה 400 שנה?

תשובה : **"כִּי לֹא-שָׁלוֹם עִוֹן הָאָמְרִי, עַד-הֵנָּה"** (פס' ט"ז)

הָאָמְרִי הוא כינוי לעמים שישבו בארץ כנען לפני בני ישראל. לפי הפסוק, האמורי בימי אברם לא חטאו עדיין במידה שתצדיק את הענשתם וסילוקם מארץ כנען. בעוד ארבע מאות שנה חטאיהם המצטברים יצדיקו את סילוקם. עד אז, צאצאי אברם יהיו גרים בארץ זרה.

פסוק זה מציג את ה' כאל מוסרי, הנוהג על פי צדק עם כל אומות העולם. בנוסף, בדברים אלה טמון רמז לעתיד לעם ישראל: אם יחטאו בעתיד, כאשר הם ישבו בארץ, הם יסולקו ממנה!

"על פי פס' י"ז, **"תנור עשן, ולפיד אש"** עברו בין חלקי בעלי החיים שביתר אברם.

יש הרואים בטקס זה דמיון לבריתות שנכרתו במזרח הקדום. בטקסי כריתת הברית נהגו לבתר בעלי חיים.

- יש הסוברים כי בעלי החיים המבותרים בטקס סימלו את העונש שיוטל על מי שיפר את הברית.
- יש לעומת זאת הסוברים כי הברית נתפסה כמשהו "שלם", כמו בעל החיים השלם. שני הבתרים (חלקים) של בעלי החיים מסמלים לפי דעה זו את שני השותפים בברית.

פס' י"ח: הבטחת הארץ

לפי פס' י"ח, ביום ההוא ה' כרת ברית עם אברם והבטיח לתת לו את הארץ: **"בַּיּוֹם הַהוּא, כָּרַת ה' אֶת-אַבְרָם-בְּרִית לֵאמֹר: לְזַרְעְךָ, נֹתַתִּי אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת"**

גבולות הארץ המובטחת הם : **"מְנַהַר מִצְרַיִם, עַד-הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר-פָּרָת"** – כמעט כל המזרח התיכון...

בראשית ט"ז

פס' א' - ו': המתיחות בין שרי, הגר ואברם

לפי המסופר שרי לא ילדה לאברם. שרי עושה כנהוג במזרח התיכון הקדום: היא נותנת את הגר, שפחתה המצרית, לאברם, על מנת שהגר תהרה מאברם. לאחר שהגר תלד, שרי ואברם יאמצו את הילד כבנם, והוא יירש אותם. לאחר שהגר הרתה לאברם היא החלה לזלזל בשרי, גבירתה. שרי הוציאה את כעסה על אברם: "חמסי עליך--אנכי נתתי שפחתי בחיקך, ותרא כי הרתה ואקל בעיניך; ישפט ה', ביני וביניך" (פס' ה'). אברם ענה לשרי: "הנה שפחתך בידך--עשי-לה, הטוב בעיניך" (פס' ו') – זאת השפחה שלך, תעשי לה מה שאת רוצה. שרי בחרה לענות את הגר בעבודה קשה: "ותענה שרי". כתוצאה מהעינוי, הגר החליטה לברוח.

יש המותחים ביקורת על התנהגותם של אברם ושרי. אמנם הגר התנהגה לא יפה כאשר זלזלה בשרי, אבל: **אברם** גילה אטימות ואדישות כלפי הגר. לא התעניין בה, למרות שנשאה את ילדו, ואמר לשרי שתעשה בה מה שהיא רוצה.

שרי גילתה נוקשות רבה כלפי הגר ההרה, כאשר ענתה אותו בעבודה קשה. יש הטוענים כי שרי ענתה את הגר המצרית בעבודה קשה, ומשום כך נגזרה על עם ישראל עבדות קשה במצרים.

פס' ז' – ט"ז: בריחת הגר למדבר

הגר ברחה למדבר, שם פגש אותה מלאך ה'. המלאך הורה לה לשוב אל שרי ולהמשיך להתענות תחת ידה. למלאך יש גם בשורה טובה עבור הגר: זרעה של הגר יהיה רב, עד כדי כך שאי אפשר יהיה למנות אותה. בנוסף, מתאר המלאך את אופיו של העם שיצא ממנה: "פרא אדם--ידו בכל, ויד כל בו; ועל-פני כל-אחיו, ישכן" (פס' י"ב).

"פרא אדם" - חי חיים של חופש.

"ידו בכל, ויד כל בו" – יהיה מעורב בקרבות עם הסובבים אותו.

"ועל-פני כל-אחיו, ישכן" ישלוט על סובביו.

מדרשי השם בפסוקים י"א – ט"ו:

- פס' י"א: "וקראת שמו **ישמעאל**, כי-שמע ה' אל-עניך" – ישמעאל נקרא כך משום שה' שמע אל סבלה של הגר.
- פס' י"ג: "ותקרא שם-ה' הדבר אליה, אַתָּה **אל ראיי**" – הגר מכנה את ה' – האל שראה אותי בסבלי.
- פס' י"ד: על-פן קרא לבאר, **באר לחי ראיי** – הבאר נקראה על שם ה', האל החי שראה את הגר בסבלה.

השורש רא"ה הוא שורש מנחה בפסוקים אלה. הוא מתאר את החוויה הרוחנית שעברה הגר במדבר באמצעות הראייה. היא גם נוכחה לדעת שה' רואה את מצוקתה, וגם זכתה לראות את מלאך ה'

פס' י"א – י"ב: "סצנת דפוס" - בשורה על הולדתו העתידיה של בן

סיפורי המקרא בנויים לעיתים על פי מבנה קבוע בעל מספר שלבים. השלבים חוזרים בסדר ידוע מראש ומהווים מעין "תבנית". המבנה הקבוע מכונה במחקר "סצנת דפוס".

סיפורים על הולדת בן במקרא, מסופרים לעתים באמצעות "סצנת דפוס". הסצנה כוללת את המרכיבים הבאים:

- פנייה אל האישה ההרה והכרזה על הריונה.
- קביעת שמו של הבן.
- מדרש שם - הנימוק לשמו של הבן שיולד.
- הכרזה על ייעודו של הבן שיוולד.

בראשית י"ח

פס' א' – ח': אברהם מכניס אורחים

בתחילת הסיפור אברהם ישב בפתח האוהל, כחום היום. ה' נגלה אליו, ולפתע אברהם הבחין בשלושה אנשים לקראתו. הוא עזב הכול ורץ אליהם לקבל את פניהם. בעקבות זאת אמרו חז"ל בגמרא: "גדולה הכנסת אורחים מהקבלת (=קבלת) פני שכינה (=ה')". – הכנסת אורחים גדולה וחשובה יותר מקבלת פני ה'. חז"ל למדו על גודלה וחשיבותה של הכנסת אורחים מאברהם, שעזב את ה' שנגלה אליו, ורץ לקבל את פני אורחיו. אברהם השתחוה, והפציר בפני האורחים לרחוץ את רגליהם. הוא הציע להם להישען תחת העץ, וגם שיאכלו "פת לחם". האורחים הסכימו, ואברהם רץ מהר אל שרה, ביקש ממנה להכין מהר לחמים מקמח משובח, נתן למשרת "בן-בקר רך וטוב" – בשר משובח להכין לאורחים, וגם חלב וחמאה (אין עדיין כשרות בתקופה זו). האורחים אכלו, ואברהם עמד לידם לשרתם.

קושי בפסוקים א' – ב'

א וַיֵּרָא אֵלָיו ה', בְּאֵלֵי מִמְרָא; וְהוּא יָשָׁב פֶּתַח-הָאֵהָל, כְּחֹם הַיּוֹם. ב. וַיֵּשֶׂא עֵינָיו, וַיֵּרָא, וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים, נֹצְבִים עָלָיו; וַיֵּרָא, וַיֵּרֶץ לִקְרַאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל, וַיִּשְׁתַּחוּ, אַרְצָה

בפסוק א' נאמר שה' התגלה אל אברהם. מיד לאחר מכן, בפס' ב', מסופר שאברהם הבחין בשלושה אנשים ורץ לקבל את פניהם. מדוע לא המשיך המספר לתאר לנו את התגלותו של ה' לאברהם?

פתרונות אפשריים:

התגלות ה' לאברהם נעשתה באמצעות שלושת האנשים שבהם הבחין אברהם, כך שהרצף הסיפורי נשמר. לפנינו פרק המשלב בתוכו שני סיפורים: פסוק א' לקוח מתוך סיפור אחד על התגלות ה' לאברהם. פס' ב' לקוח מתוך סיפור אחר על שלושה אורחים שביקרו את אברהם.

יש בקטע אמצעים אומנותיים הממחישים את גודל הכנסת האורחים של אברהם:

1. מילים מנחות – מילים שחוזרות בקטע, ויש להן מסר / רעיון להעביר:

מילים מהשורשים רו"ץ, מה"ר – ממחישות לנו את ההשתדלות של אברהם למען אורחיו. אברהם רץ, ודאג שהארוחה תוכן מהר, כך שהאורחים לא יצטרכו לחכות.

2. פירוט – הסיפור מפרט לנו את מרכיבי הארוחה המשובחים, על מנת להראות שוב את מאמציו והשתדלותו של אברהם למען אורחיו.

פס' י"ב-י"ג: הבשורה על הולדת יצחק

יב ותצחק שרה, בקרבה לאמר: אחרי בלתי היתה-לי עדנה, ואדני זקן. יג ויאמר ה', אל-אברהם: למה זה צחקה שרה לאמר, האף אמןם אלד--ואני זקנת.

המלאכים שבאו לבקר את אברהם הודיעו לו ש"כעת חיה" (= היום בעוד שנה) שרה תלד לו בן. המספר מציין שאברהם ושרה כבר זקנים "באים בימים". לשרה כבר חדל "אורח כנשים" – היא כבר אינה בגיל הפוריות. שרה שמעה בסתר את דברי המלאך, צחקה בקרבה, ואמרה לעצמה בצחוק: "אחרי בלתי היתה-לי עדנה, ואדני זקן". שרה מרגישה כמו חפץ ישן ובלוי, אז מה פתאום שתהיה לה עכשיו "עדנה" (= פריחה ולבלוב). חוץ מזה שאברהם כבר זקן מדי בשביל להוליד ילדים...

לפי פס' י"ג, ה' אמר לאברהם ששרה אמרה "ואני זקנת". כלומר, שרה לקחה על עצמה את הסיבה לחוסר היכולת להוליד ילדים. רש"י פירש שכאשר ה' דיבר עם אברהם, הוא שינה בכוונה את מה שאמרה שרה. ה' השמיט מדברי שרה את האמירה שאברהם כבר זקן מדי בשביל להוליד ילדים. הסיבה לדעת רש"י: "שינה הכתוב מפני השלום" – ה' שינה בכוונה את הדברים בכדי לשמור על השלום בין אברהם לשרה אשתו.

פס' י"ז-כ"ב: ה' מודיע לאברהם על חורבן סדום ועמורה

שאלה - ה' אומר שהוא אינו מסתיר ("מכסה") מאברהם את תוכניותיו. הוא מודיע לאברהם על תוכניתו להשמיד את סדום ועמורה. מדוע?

תשובה

לאברהם יש שני ייעודים, שנזכרו כבר בבראשית פרק י"ב:

ייעוד לאומי - "ואברהם היה יהיה לגוי עצום ורב".

ייעוד אוניברסלי - להביא ברכה לכל אומות העולם - "ונברכו בו כל גויי הארץ".

מהי הברכה, וכיצד היא תבוא לידי ביטוי?

הברכה תתבטא בכך שאברהם יצווה ויחנך את צאצאיו לדורותיהם להיות רודפי צדק, ולהיאבק עליו. אם יעשה זאת אברהם, ה' יממש את הברכות שהבטיח לו ("למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו").

פס' כ' – כ"א: ה' יורד אל סדום ועמורה

ה' שומע את זעקות העשוקים והסובלים בסדום, ומחליט לרדת לסדום ולבדוק "הכצעקתה" - האם הזעקות העולות מסדום הן מוצדקות? האם המצב בסדום הוא חמור וקשה כמו הצעקות העולות משם?

קושי תיאולוגי - מדוע צריך ה' לרדת לסדום ולחקור את הנעשה בה? האם אינו יודע ורואה הכול? קושי זה מזכיר את הקושי בירידת ה' לבבל (בראשית י"א פס' א - ט) לראות מקרוב את בניית העיר והמגדל.

רש"י פירש: "לימד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה"

לדעת רש"י, הירידה של ה' לסדום לא נועדה לענות על צורך של ה', אלא ללמד לקח חינוכי את שופטי ישראל: שאין לפסוק דיני נפשות (ענייני חיים ומוות), אלא על ידי חקירה יסודית ובדיקה מקרוב של המקרה.

הביטוי "הכצעקתה" משמש בימינו במשמעות "האמנם הדברים כה חמורים?", "האם המצב הוא אכן כה קשה?"

פס' כ"ב: "ויפנו משם האנשים וילכו סדומה, ואברהם עודנו עמד לפני ה'"

תופעה ספרותית - "תיקון סופרים" - תיקון שהכניסו חז"ל בטקסט המקראי, **לאחר** שהמקרא כבר התקדש, ונאסר להכניס בו שינויים. הסיבה לתיקונים - הכתוב פוגע בכבודו של האל.

בפס' כ"ב נאמר שאברהם עדיין עומד וממתין לה'. אמירה זו אינה הגיונית, מכיוון שהסיפור נפתח בכך שה' נגלה אל אברהם. כאשר אברהם הבחין בשלושה אנשים, הוא עזב את ה', ורץ לקבל את פני האנשים. ה', הוא זה שנשאר בינתיים להמתין לאברהם, בזמן שאברהם דאג לאורחיו.

מדוע, אם כך, כתוב שאברהם הוא זה שהמתין לה'? מכיוון שבראייה דתית, לא יאה שה' ימתין לבן אדם עד שהאדם יסיים לעסוק בענייניו. אם כבר, האדם הוא זה שאמור להמתין לאל.

פס' כ"ג – ל"ג: אברהם נלחם על הצדק

באילו אמצעים ספרותיים משתמש אברהם במשא ומתן עם ה'?

1. שאלות רטוריות:

- "האף תספה צדיק עם רשע"? האם תהרוג צדיק עם רשע?
- "השופט כל הארץ לא יעשה משפט"? השופט העליון של העולם כולו לא יעשה משפט צדק?

2. שימוש בסגנונות דיבור שונים :

- סגנון תקיף : "חלילה לך!!! השופט כל הארץ לא יעשה משפט???"
- סגנון מתחנן ומפייס :
  - "הנה נא הואלתי לדבר ואנכי עפר ואפר" - אברהם מבקש לדבר עם ה', למרות שהוא, אברהם, רק "עפר ואפר", יצור נחות ופשוט לעומת האל הגדול...
  - "ויאמר: אל נא יחר לאדני ואדברה אך הפעם" - אברהם רוצה לומר עוד משהו, ומבקש מה' שלא יכעס עליו.

3. שימוש במילים מעולם המשפט : "צדיק", "רשע", "שופט", "משפט".

4. פירוט ואריכות המו"מ בין אברהם וה' - בניגוד לסיפור המקראי הקצר והתמציתי מטבעו, דברי אברהם מובאים באריכות ובפירוט רב. האריכות והפירוט מדגישים את מאמציו של אברהם להילחם על צדק לסדום ועמורה.

הגמול בדברי אברהם

- גמול אישי – כל אדם מקבל גמול בהתאם לטיב מעשיו : שכר לצדיק ועונש לרשע.
- גמול קיבוצי – כל הקבוצה מקבלת את אותו גמול, ללא הבחנה.

אברהם מבין מדברי ה', שהוא מתכנן להעניש את תושבי סדום ועמורה בגמול קיבוצי ולהשמיד כליל את הערים הללו על יושביהן. אברהם מתקומם ודורש מה' משפט צדק : צדק מבחינתו של אברהם הוא שהצדיקים לא ייענשו יחד עם הרשעים. משום כך, אברהם מפציר בה', שאם בכוונתו לנקוט בגמול קיבוצי - שיהיה זה גמול קיבוצי לטובה - אברהם מוכן לוותר על הענשת הרשעים, לסלוח לסדום ולעמורה, ובלבד שהצדיקים שבהן לא ייענשו.

בראשית כ"א

פס' א' – ז': הולדת יצחק

לפי המסופר ה' מלא את הבטחתו לאברהם ושרה. שרה הרתה וילדה לאברהם את יצחק. יצחק נימול בגיל שמונה ימים, ואברהם כבר בן מאה שנה.

פס' ח' – כ"א: גירוש הגר וישמעאל

יצחק הגיע לגיל שבו נגמלים מהנקה, ולרגל גמילתו נערך משתה. בזמן המשתה שרה ראתה את ישמעאל, נער מתבגר, **מִצְחָק**. יש המפרשים כי ישמעאל צחק, לעג, בז וזלזל באירוע ובמשפחת אברהם. יש המצביעים על כך שלפועל **לְצַחֵק** יש משמעות מינית, ומפרשים שישמעאל הפגין התנהגות מינית לא ראויה בזמן האירוע.

שרה כעסה מאוד על ישמעאל והתנהגותו ואמרה לאברהם: **"גֵרֶשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת, וְאֶת-בְּנָהּ: כִּי לֹא יִירֶשׁ בְּנִי-הָאֵמָה הַזֹּאת, עִם-בְּנֵי עִם-יִצְחָק"** (פס' י') רבקה דורשת את גירושם של הגר וישמעאל, ואת **נישולו של ישמעאל מירושת אברהם**.

תגובתו של אברהם: **"וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד, בְּעֵינָיו אֲבָרָהִם, עַל, אֹדֶת בְּנֹו"** (פס' י"א) – לאברהם מאוד קשה עם הסיטואציה. ניתן ללמוד על הקושי של אברהם מכך ש:

- נאמר שישמעאל הוא **"בנו"**, ו**שרע בעיניו** של אברהם הרעיון לגרש אותו.
- אברהם **אינו מזדרז עם הגירוש**. ה' אמר לאברהם שלא ירגיש רע עם בקשתה של שרה, ושיעשה כדבריה. לדברי ה', יצחק נועד להיות הממשיך והיורש של אברהם. ה' מנחם את אברהם בכך שגם את ישמעאל הוא יהפוך לעם גדול. **רק לאחר דברי ה'**, אברהם משלח את הגר וישמעאל.

המילה "בן" היא מילה מנחה, המלמדת על יחסן של הדמויות אל הבנים:

שרה מכנה את ישמעאל **"בן-הגר המצרי"**, ו- **"בן-האמה הזאת"**. היא לא מכירה בו כבנה, למרות שלפני הולדת יצחק היא תכננה לאמץ אותו.

את יצחק שרה מכנה **"בני"**, להבדיל מישמעאל שאינו הבן שלה.

אברהם מכנה גם את ישמעאל **"בנו"**, גם כי הוא בנו הביולוגי, וגם כי הוא הספיק לפתח כלפיו רגשות אבהיים.

שיפוט ערכי להתנהגותם של שרה ואברהם

יש המותחים ביקורת על דרישתה של שרה ורואים בה יחס לא אנושי להגר וישמעאל. יש המגנים על דרישתה של שרה, ומצדיקים אותה בכך ששרה רצתה לסלק מבית אברהם את השפעתם ותרבותם השלילית של הגר וישמעאל.

פס' י"ד – כ': הצלתם של הגר וישמעאל

אברהם השכים בבוקר, נתן להגר וישמעאל לחם ומים, ושילח אותם לחופשי. הגר תעתה בדרך במדבר באר שבע, ונגמרו לה המים. היא הניחה את ישמעאל מתחת לשית, והתרחקה ממנו, מרחק של יריית חץ מקשת. היא לא רצתה לראות כיצד הוא מת מרעב וצמא. היא התיישבה ובכתה. מלאך ה' קרא אל הגר, עודד אותה לקום ולאחוז בידו של ישמעאל, והבטיח לה שיהפוך אותו לעם גדול. ה' פקח את עיניה של הגר, והיא ראתה באר מים. ישמעאל גדל, הפך ליורה בקשת, חי במדבר פארן, והגר לקחה עבורו אישה מארץ מצרים.

פסוקים כ"ב-ל"ד: הברית בין אברהם לאבימלך מלך גרר

לפי הסיפור, אבימלך, מלך העיר הפלשתית "גרר", יחד עם שר צבאו – פיכל, ביקש לזכות ברית עם אברהם, בנימוק שה' עם אברהם. אבימלך ביקש מאברהם שלא ישקר לו, ולא יפר את הברית אתו. אברהם הסכים, אבל התלונן בפני אבימלך על כך שעבדי אבימלך גזלו באר ששייכת לאברהם. אבימלך התנצל ואמר שהוא לא ידע זאת, שאברהם מעולם לא סיפר לו על כך, ושרק עכשיו שמע על כך. אבימלך ואברהם כרתו ביניהם ברית.

מדרש שם העיר "באר שבע":

על פי פס' לא: "על-כן, קרא למקום ההוא--באר שבע: כי שם נשבעו, שניהם"

אבימלך ואברהם כרתו ברית ונשבעו. על שם השבועה שנשבעו נקרא המקום "באר שבע".

פס' ל"ג: נטיעת האשל

מסופר בפס' לג שאברהם נטע עץ אשל וקרא שם בשם ה'.

נטיעת העץ בבאר שבע, ושיוך הבאר לאברהם, מלמדים על תוקף חוקי להיאחזותו של אברהם בבאר שבע.